

<https://doi.org/10.26565/2218-2470-2022-12-06>

УДК 338.46(477)«364»

Вітковська Інна Миколаївна

старший викладач закладу вищої освіти

кафедри соціології управління та соціальної роботи

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна,

e-mail: i.vitkovskaja@karazin.ua, <https://orcid.org/0000-0001-5624-4301>

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОБОТИ ОРГАНІЗАЦІЙ «ТРЕТЬОГО СЕКТОРУ» В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття присвячена аналізу основних напрямків роботи організацій «третього сектору» в умовах воєнного стану в Україні та визначенню проблем, з якими вони стикаються у своїй діяльності.

На основі вторинного аналізу статистичних даних з'ясовано, що кількість громадських та благодійних організацій в Україні з року в рік зростає, що є однією з ознак розвитку громадянського суспільства. Протягом 2022 року в Україні було зареєстровано 96500 громадських та 19112 благодійних організацій.

Проведений авторкою аналіз вебсайтів громадських та благодійних організацій та результатів соціологічних досліджень дозволив зробити висновок, що до основних тенденцій та напрямів роботи організацій «третього сектору» можна віднести: збільшення кількості громадських, благодійних організацій, фандрейзингових платформ та волонтерських штабів, які орієнтовані на допомогу армії, внутрішньо переміщеним особам, центрам для переселенців та постраждалим від війни, виплаті грошової допомоги та допомоги з евакуацією в безпечні місця України або за кордон; збільшення обсягів фінансування громадських та благодійних організацій коштом міжнародних організацій-донорів; масове поширення практик волонтерської та благодійної діяльності серед населення України та ріст довіри до діяльності організацій «третього сектору».

На основі аналізу глибоких інтерв'ю із керівниками громадських та благодійних організацій Харківської, Сумської, Полтавської та Донецької областей, які були проведені в межах науково-дослідної теми кафедри соціології управління та соціальної роботи «Актуальні напрями менеджменту соціальних служб» у листопаді 2022 року, було зроблено висновок, що найбільш актуальними проблемами цих організацій в умовах воєнного стану є військові дії; створення безпечних умов роботи співробітників та бенефіціарів під час повітряних тривог; пошкодження майна; плинність кадрів; відсутність достатньої кількості фахівців та тривалий пошук вузьких спеціалістів (юриста, психолога, соціального працівника, кризового консультанта); надмірне навантаження на одного працівника; велика кількість бенефіціарів; тривале очікування нарахування коштів від донорів для реалізації програм допомоги; відсутність державної складової у фінансуванні проєктів організації й соціального замовлення на соціальні послуги, які надають організації; відсутність технічного обладнання тощо.

Ключові слова: благодійні організації, внутрішньо переміщені особи, воєнний стан, волонтери, громадські організації, соціальна робота, соціальні послуги.

Як цитувати: Вітковська І. М. Основні напрямки роботи організацій «третього сектору» в умовах воєнного стану // SOCIOPROSTIR: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. 2022, № 12. С. 52–62. <https://doi.org/10.26565/2218-2470-2022-12-06>

In cites: Vitkovska, I. (2022). Main areas of the work of «third sector» organizations under the conditions of the martial law. SOCIOPROSTIR: the interdisciplinary online collection of scientific works on sociology and social work, 12, 52-62. <https://doi.org/10.26565/2218-2470-2022-12-06> [in Ukrainian].

З моменту повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації на територію України в нашому суспільстві відбулися суттєві зміни у світогляді людей, в способі життя, згуртованості задля розв'язання нагальних соціальних проблем, допомоги людям, що опинилися в складних життєвих обставинах та допомозі Збройним силам України. Саме російсько-українська війна консолідувала українців ще активніше долучатися до волонтерства, ставати членами громадських та благодійних організацій задля розв'язання актуальних проблем та захисту громадянських, політичних, економічних та соціальних прав, подоланні кризових явищ у всіх сферах життєдіяльності сучасного українського суспільства. Таким чином, організації «третього сектору» продовжили успішну співпрацю з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та соціально-відповідальним бізнесом у боротьбі за нашу спільну перемогу, допомогу військовим, цивільному населенню, внутрішньо переміщеним особам, дітям, людям з інвалідністю, людям похилого віку та іншим категоріям населення, які постраждали від військової агресії.

Дослідженням різних аспектів становлення та розвитку громадянського суспільства, визначення сутності та типологізації організацій «третього сектору», аналізом правових аспектів взаємовідносин громадських організацій і держави займалися В. Бех, В. Бондаренко, О. Ващук, К. Вінцукевич, Л. Войтова, А. Галай, С. Гололобов, А. Івченко, В. Коваленко, В. Ковальчук, Д. Коник, В. Кравчук, А. Лясота, А. Матвійчук, М. Менджул, Н. Мороз, Б. Муаз, С. Пономарьов, О. Пухкал, В. Степаненко, Л. Усаченко, М. Шевченко, О. Юлдашев та інші. Однак наразі відсутні наукові публікації, присвячені дослідженню основних напрямків діяльності організацій «третього сектору» та проблем, з якими вони стикаються у своїй діяльності в умовах воєнного стану.

Мета статті – визначити головні напрямки діяльності організацій «третього сектору» протягом 2022 року та проблеми, з якими вони стикаються у своїй діяльності в умовах воєнного стану.

Варто зазначити, що всі організації громадянського суспільства ототожнюють із «третім сектором», адже саме цей сектор охоплює широкий спектр різних організацій, які не входять у перші два – державний та бізнес. Як зазначає В. Кравчук, неприбутковий «третій сектор» є визначальним у забезпеченні потреб і захисті інтересів громадян не лише перед державою, а й перед ринком, оскільки його основним завданням є загальне благо, тоді як у бізнес секторі задовольняються переважно власні економічні потреби. Ані державний сектор, ані комерційний, окремо чи разом, не спроможні повно забезпечити колективні інтереси, громадянські права, право на соціальний захист, збереження культурної ідентичності, розв'язання проблем доквілля тощо [6, с. 74-75].

М. Шевченко зазначає, що «третій сектор» – це «не проста сукупність громадських організацій, а певна система сталих принципів, традицій та правових норм самоорганізації людей щодо регулювання суспільних відносин відповідно до їх інтересів. Особливість даної системи полягає в тому, що вона розкриває спосіб створення й функціонування незалежних від державних та комерційних структур об'єднань громадян, здатних захищати свої інтереси як один перед одним, так і перед самою державою та бізнесом» [14, с. 11].

На думку Л. Усаченко, до «третього сектору» відносяться недержавні, некомерційні об'єднання громадян, які прагнуть допомогти собі й іншим, не ставлячи при цьому за мету отримати прибутки [17, с. 35].

Беручи до уваги відсутність у нормативно-правових документах України визначення самого терміну «організація третього сектору», науковці та практики часто його співвідносять з такими поняттями, як «громадське об'єднання», «недержавні», «неурядові», «некомерційні» або «неприбуткові» організації. Таким чином, у вітчизняній теоретичній та практичній діяльності під «третім сектором» розуміють сукупність об'єднань громадян, кожне з яких є: *незалежним від держави та уряду* (діяльність контролюється тільки засновниками або правлінням, яке отримало повноваження на керування об'єднанням, й не контролюється будь-якими державними чи бізнес-структурами); *добровільним* (члени об'єднання добровільно беруть участь у діяльності організації, а також мають право вільного виходу з організації в будь-який момент); *неприбутковим* (члени об'єднання не мають ніякої особистої вигоди або прибутку); *самоврядним* (напрямки статутної діяльності, виборності керівних органів, гласності та прозорості вирішуються об'єднанням самостійно); та *суспільно-корисним* (метою таких об'єднань повинно бути поліпшення суспільного добробуту). Зазвичай до «третього сектору» відносять такі об'єднання громадян як: громадські організації, спілки, профспілки та об'єднання профспілок, благодійні організації, релігійні організації, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, органів самоорганізації населення тощо.

За даними Єдиного державного реєстру установ та організацій України (ЄДРПОУ), оприлюдненими Державною службою статистики України у 2021 році було зареєстровано 92500 громадських організацій, 2071 громадську спілку, 28973 профспілок та їх об'єднань, 20498 благодійних організацій, 25200 релігійних організацій, 37695 об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, 1730 органів самоорганізації населення тощо [13, с. 217]. Об'єктом нашого дослідження, в рамках цієї наукової публікації, будуть саме громадські та благодійні організації соціального спрямування, діяльність яких протягом 2022 року була спрямована на досягнення соціально значущих цілей, захист інтересів та розв'язання гострих проблем суспільства, громад, соціальних груп та індивідів в умовах воєнної агресії РФ проти України.

Розглянемо статистичні дані щодо кількості громадських та благодійних організацій детальніше. За даними Державної служби статистики України, кількість зареєстрованих громадських та благодійних організацій з року в рік зростає, що є однією з ознак розвитку громадянського суспільства. Так, у 2020 році в Україні було зареєстровано 88100 громадських організацій, у 2021 році – 92500, у 2022 році – 96500 [15, с. 23]. У 2020 році в Україні було зареєстровано 19112 благодійних організацій, у 2021 році – 19812, у 2022 році – 20498 [13, с. 217]. Безперечно, що події 2022 року змінили напрямки діяльності організацій «третього сектору». Специфіка громадських та благодійних організацій, які були зареєстровані після 24 лютого 2022 року, полягає у тому, що це насамперед ті організації, які швидко зреагували на виклики війни (допомога військовим та цивільним, евакуація населення, гуманітарна допомога тощо).

Від початку ескалації війни 24 лютого 2022 року територія України постійно зазнає ракетних та артилерійських ударів, які призвели до колосальної кількості смертей цивільного населення, в тому числі й дітей, руйнування цивільних об'єктів, закладів освіти, житлових будинків, об'єктів критичної інфраструктури тощо. Це призвело до зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, безробіття, відсутності доступу до освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг, необхідних для підтримки гідного рівня життя населення¹ [12]. Реагуючи на виклики війни, новими напрямками роботи громадських та благодійних організацій в умовах повномасштабного вторгнення стали:

✓ *Допомога армії* (допомога у придбанні військової амуніції, обладнання, засобів захисту, засобів розвідки та вогневої протидії, засобів зв'язку, засобів тактичної медицини, навчання військових, медична допомога та допомога пораненим бійцям та багато іншого). Протягом 2022 року громадським та благодійним організаціям вдалося реалізувати сотні проектів та зібрати понад 1 млрд. доларів на допомогу українській армії [7]. В якості прикладів можемо назвати такі організації, як Фонд «Повернись живим», БФ Сергія Притули, БФ «Разом для України», фандрейзингова платформа UNITED 24, Міжнародний фонд Відродження, БФ Київської школи економіки «KSE Foundation», Фонд «Коло», БФ «АРМІЯ SOS», Медичний батальйон «Госпітальєри», Волонтерський штаб «Зграя», Спільнота Українського католицького університету (УКУ), БФ «Корпорація монстрів», Харківська волонтерська організація «Сестра милосердя АТО» та багато інших організацій, які з 2014 року й до сьогодні роблять суттєвий внесок у здобуття Україною перемоги.

✓ *Допомога внутрішньо переміщеним особам², центрам для переселенців та постраждалим від війни* (видача гуманітарної допомоги, засобів гігієни, одягу, дитячого харчування, канцелярського приладдя для навчання дітей, допомога ліками, консультативна юридична та психологічна допомога та інші види соціальних послуг). За оцінками ЮНІСЕФ масштаби гуманітарної кризи, спричиненої повномасштабним вторгненням РФ були безпрецедентними. Невідкладної гуманітарної допомоги протягом 2022 року потребували 17,7 млн людей в Україні, зокрема захист був необхідний для 3,4 млн дітей [3]. До допомоги цій вразливій категорії людей, серед яких переважають жінки з дітьми, особи похилого віку та особи з інвалідністю долучилися як міжнародні, так і вітчизняні організації. Це: Міжнародний фонд Відродження, ЮНІСЕФ, Товариство Червоного Хреста України, Гуманітарна організація ООН «World Food programme», МБО «World Central Kitchen», БФ «Карітас Україна», БО «BGV CHARITY FUND», БФ «Чисті Серцем», ГО «ВПО України», БФ «У матусиних долонях», БО «Гідність», БФ «Українська перспектива»,

¹ Звіт про оцінку потреб «Соціальні права в Україні під час війни» підготовленого експертами Ради Європи в межах проекту «Розвиток соціальних прав людини як ключовий чинник сталої демократії в Україні» на основі проведеного дослідження у серпні та вересні 2022 року, а також низки експертних інтерв'ю.

² Кількість внутрішньо переміщених осіб збільшилася з 1,5 млн осіб у 2014 році до 7,1 млн осіб у 2022 році. Найбільше українці переїхали із Харківської, Донецької, Луганської, Київської областей, а також м. Києва. До п'ятірки областей за кількістю прийнятих ВПО відносяться Дніпропетровська, Київська, Львівська, Вінницька та Полтавська [5].

БФ «Рішучі серця», БФ «Віра у добро», ГО «Бачити серцем», БФ «Мама Одеси», ГО «Save the Children, фонд «Відродження Харкова», БФ «ЛІМА», БФ «HELPGROUP», БФ «Я Майбутнє України», БФ «Голоси дітей», ГО «Вдома краще», ДБФ «СвіТИ», БФ «Надія і житло для дітей», БФ «Даруємо радість», ГО «БлагоДІМ», БФ «Допомога Razom», БФ «Постраждали діти війни», БФ «Сила тяжіння», БФ «Ukraine Open Heart», БО «FC Olympic», БФ «ТурботаЄ», ГО «Дана-Центр», ГО «Український Код», ГО «Друг переселенця», ХОБФ «Соціальна служба допомоги» та консультативно-координаційні центри допомоги ВПО в різних містах України й інші. В межах цієї статті ми не можемо перелічити всі громадські та благодійні організації, які долучилися до допомоги ВПО й іншим вразливим категоріям населення, які постраждали від війни, адже таких тисячі. Спираючись на аналіз вебсайтів організацій «третього сектору» можемо лише зазначити, що кожна з них в межах свого регіону, специфіки діяльності, фінансових можливостей та людських ресурсів надали й продовжують надавати соціальні послуги у сфері захисту прав дітей, охорони здоров'я, харчування, освіти, санітарії та гігієни, гуманітарної допомоги тощо.

✓ *Грошова допомога³ постраждалим від війни та внутрішньо переміщеним особам.* Мільйони постраждалих від воєнних дій українців отримали й продовжують отримувати грошову допомогу від міжнародних та вітчизняних організацій. Це: *грошова допомога від ЮНІСЕФ в рамках проекту «Спільно»* (загальний обсяг коштів в рамках проекту – 90 млн доларів [9]); *багатоцільова грошова допомога від УВКБ ООН у справах біженців* (з 24 лютого по 28 листопада 2022 року грошову допомогу було надано 987308 бенефіціарам у сумі 1,4 млрд грн [2]); *грошова допомога в рамках проекту \$1k Україна* (допомогу отримали більш ніж 10,5 тис. сімей та 35 тис. дітей на суму понад 11 млн доларів [18]); *грошова допомога від Gate to Ukraine*; *багатоцільова грошова допомога від Запорізького БФ «Єдність за майбутнє»*; *грошова допомога від БФ «Щаслива дитина»* (загальна сума наданої допомоги за 2022 рік становить 1169634 грн [1]); *грошова допомога від БФ «СОС Дитячі Містечка Україна» в рамках програми Cash assistance* (у 2022 році грошові виплати отримали: 14657 бенефіціарів, 3557 родин із категорії прийомних сімей, ДБСТ та опікунських родин; 253 бенефіціари, 232 родини – отримали грошову допомогу на лікування пораненим дітям; грошова допомога була надана також 97 родинам, що усиновили дітей у 2022 році та на допомогу вразливим сім'ям з дітьми у зимовий період [10]).

Також грошова допомога надається українцям в рамках проекту щодо надання додаткових заходів соціальної підтримки окремих категорій населення та Меморандумів про співпрацю між Міністерством соціальної політики та міжнародними організаціями. Це такі програми як [16]: *Всесвітня продовольча програма ООН* (допомогу отримали 500 тис. осіб у розмірі понад 3 млрд грн);

³ Грошова допомога надається від однієї із міжнародних чи вітчизняних організацій у розмірі 2200 грн на кожного члена родини протягом трьох місяців. Подати заявку на отримання коштів можна онлайн на платформі «Допомога» чи особисто. Кошти можна отримати через міжнародний чи банківський переказ. Більш детальна інформація за посиланням: <https://auc.org.ua/novyna/perelik-organizaciy-ta-fondiv-yaki-dopomagayut-ukrayincyam-pid-chas-viyny>

грошова допомога від Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні та Товариства Червоного Хреста України (допомога розрахована на 960 тис. осіб у розмірі 2,4 млрд грн); грошова допомога від Міжнародної організації з міграції МОМ (грошова допомога розрахована на 100 тис. осіб у розмірі 0,7 млрд грн). Грошову допомогу постраждалим від війни українці також можуть отримати й від Норвезької ради у справах біженців, БО «Людина в біді», відокремленого підрозділу іноземної неурядової організації «АСТЕД», відокремленого підрозділу Міжнародної Федерації Handicap в Україні та інших організацій.

✓ *Допомога з евакуацією в безпечні місця України або за кордон* (організація евакуаційних маршрутів, допомога у перетині кордону до країн ЄС, консультації з юристами, психологами, соціальними працівниками, медиками тощо). Це ще один важливий напрямок роботи, адже за даними УВКБ ООН число тих, хто виїхав з України з початку повномасштабної війни було майже 4,5 млн осіб. Із них до Польщі виїхало 2,59 млн осіб, Румунію і Молдову – 755,3 тис., Угорщину – 419,1 тис., Росію – 404,4 тис., Словаччину – 314,5 тис., Білорусь – 19,1 тис. [5]. До цієї допомоги долучилися БФ «Янголи Спасіння», БФ «Восток СОС», ГО «ЕЛЕОС-Україна», ГО «Фонд підтримки демократичних ініціатив Придніпров'я», БФ «Trinity Ukraine», волонтерська організація «Україна SOS», БФ «Злагода», БО «Світло Надії» та багато інших.

Завдяки швидкому реагуванню організацій «третього сектору» на ситуацію в країні, налагодженій співпраці з органами державної влади, місцевого самоврядування, бізнесом та організаціями-партнерами щодо надання гуманітарної й консультативної допомоги, широкого спектра соціальних послуг, доставки критичних товарів тощо ми спостерігаємо закономірну тенденцію щодо зростання рівня довіри населення України до діяльності волонтерських, громадських та благодійних організацій. Згідно з результатами опитування⁴, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва разом із соціологічною службою Центру Разумкова, попри складнощі війни довіра українців до державних та соціальних інститутів тільки зростає. Найбільший позитивний баланс довіри мають: Збройні сили України (91%), Державна служба України з надзвичайних ситуацій (82%), Національна гвардія (81%), волонтерські організації (77%), громадські організації (44%) [4]. Таким чином, зростання довіри українців до соціальних інституцій свідчить про високий рівень згуртованості громадян й поширення практик волонтерської та благодійної діяльності серед населення України. За результатами опитування⁵ Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, проведеного у

⁴ Опитування «Довіра до держави: як зберегти національну єдність заради перемоги» проводилося було проведене у серпні 2022 року. Опитано 2024 респондентів віком від 18 років у 112 населених пунктах (57 міських та 55 сільських) за стратифікованою багатоступеневою вибіркою, яка відтворює демографічну структуру дорослого населення територій, на момент проведення опитування. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%.

⁵ Опитування «Самопочуття українців під час війни: емоції, очікування, особистий досвід – опитування у західних та центральних регіонах» було проведене у травні 2022 року. Опитано 1000 респондентів за вибіркою, що репрезентує доросле населення Заходу та Центру України. Вибірка репрезентативна за такими показниками, як стать, вік, тип поселення та область проживання.

травні 2022 року, українці масово залучені до волонтерства та благодійної діяльності. На запитання «Чи залучені Ви до волонтерської допомоги армії/ТрО⁶/тимчасово переміщеним особам?» 70,4% опитаних респондентів у віці 18-29 років надавали як фізичну, так і фінансову допомогу армії, ТРО чи переміщеним особам. З віком відсоток тим, хто залучався до волонтерства та благодійної діяльності зменшується, але залишається на досить високому рівні (30-39 років – 60,4% опитаних, 40-49 років – 63,4% опитаних, 50-59 років – 57,2% опитаних, 60+ років – 39,2% опитаних). Ще 11% опитаних респондентів не долучались до волонтерства чи благодійності, але планують це зробити найближчим часом [11].

Військова агресія Росії проти України внесла свої корективи у роботу організацій «третього сектору». До основних тенденцій та напрямів роботи громадських та благодійних організацій в умовах воєнного часу віднесемо: зростання кількості зареєстрованих громадських та благодійних організацій; збільшення кількості громадських, благодійних організацій, фандрейзингових платформ та волонтерських штабів, які орієнтовані на допомогу армії, ВПО, центрам для переселенців та постраждалим від війни, виплаті грошової допомоги та допомоги з евакуацією в безпечні місця України або за кордон; збільшення обсягів фінансування громадських та благодійних організацій коштом міжнародних організацій-донорів; масове поширення практик волонтерської та благодійної діяльності серед населення України та зростання довіри до діяльності організацій «третього сектору».

Але, не зважаючи на позитивні тенденції розвитку й діяльності громадських та благодійних організацій в умовах воєнного стану, у своїй діяльності вони часто стикаються з різного роду проблемами. Аналіз глибинних інтерв'ю⁷ із керівниками громадських та благодійних організацій Харківської, Сумської, Полтавської та Донецької областей, які були проведені в межах науково-дослідної теми кафедри соціології управління та соціальної роботи «Актуальні напрями менеджменту соціальних служб» свідчить, що найбільш гострими проблемами цих організацій в умовах воєнного стану є:

✓ **управління організацією** (створення безпечних умов роботи співробітників та бенефіціарів під час повітряних тривог, плінність кадрів, відсутність психолога в команді, велике навантаження на одного працівника, велика кількість бенефіціарів, тривале очікування нарахування коштів від донорів з для реалізації програм допомоги тощо). На питання щодо трьох головних проблеми в управлінні організації під час воєнного стану керівниця міжнародної благодійної організації зазначила, що *«до проблем управління організацією можна віднести хаотичне планування роботи, оскільки кожного дня у нас нові ситуації, велика кількість бенефіціарів. Ще у нас не завжди виходить поєднувати декілька справ одночасно, а в умовах воєнного стану виникає така потреба. І третє – через велику кількість потреб доводиться працювати й у вихідні»;*

⁶ Територіальна оборона

⁷ Опитування в межах науково-дослідної теми кафедри соціології управління та соціальної роботи «Актуальні напрями менеджменту соціальних служб» (керівник – Євдокимова І. А.; відповідальний виконавець – Бутиліна О. В.) проводилось у період з 14 по 27 листопада 2022 р. шляхом телефонного інтерв'ювання.

✓ **зовнішні загрози** (військові дії, пошкодження майна, припинення фінансування, звільнення вузькофахових експертів). На питання щодо умов, які можуть суттєво загрожувати діяльності організації, одна з респонденток зазначила: *«перше, це таке найскладніше, у нас досить суворі умови від донорів по звітності. Наприклад, коли ми видаємо допомогу, наші бенефіціари мають надавати нам багато своїх документів. Через це є багато скарг та сварок, тому нам часто складно це робити. Тобто, донори очікують від нас чіткої звітності. Якщо ми порушимо звітність, тоді скликають міжнародний аудит, і теоретично ми можемо його не пройти й втратити фінансування або нашу організацію можуть взагалі закрити. Друге – це саме воєнний стан, бо бувають дні, коли є загроза обстрілу, тоді у нас є заборона на видачу гуманітарної допомоги та прийому людей. У такому разі нам варто всіх обдзвонити та попередити, що видача переноситься. Також впливає сама важка ситуація на роботу в нашому прифронтовому місті. І третє це те, що в нас дуже багато потребуючих, тому у нас часто виникають черги з доставкою чи наданням їм допомоги»;*

✓ **внутрішні перешкоди** (відсутність державної складової у фінансуванні проєктів й соціального замовлення на соціальні послуги, які надають організації, відсутність технічного обладнання, тривалий пошук вузьких спеціалістів (юриста, психолога, кризового консультанта тощо). Зі слів однієї респондентки, до внутрішніх особливостей організації, які заважають її діяльності – це *«досить хаотичне планування. Тут страждає підготовка, бо буває таке, коли проєкти з'являються не заплановано, тоді відбувається хаос. Іноді буває відсутність коштів та транспорту. Тоді страждає адресна допомога. І третє, мабуть, не завжди злагоджена робота команди, страждає координація».*

Таким чином, проведений аналіз вебсайтів громадських та благодійних організацій, статистичних даних, результатів соціологічних досліджень та глибинних інтерв'ю дозволив визначити головні напрямки діяльності організацій «третього сектору» протягом 2022 року та проблеми з якими вони стикаються у своїй діяльності в умовах воєнного стану. До основних тенденцій та напрямів роботи організацій «третього сектору» можна віднести: збільшення кількості громадських, благодійних організацій, фандрейзингових платформ та волонтерських штабів, які орієнтовані на допомогу армії, внутрішньо переміщеним особам, центрам для переселенців та постраждалим від війни, виплаті грошової допомоги та допомоги з евакуацією в безпечні місця України або за кордон; збільшення обсягів фінансування громадських та благодійних організацій коштом міжнародних організацій-донорів; масове поширення практик волонтерської та благодійної діяльності серед населення України та ріст довіри до діяльності організацій «третього сектору». Основними проблемами цих організацій в умовах воєнного стану є: військові дії; створення безпечних умов роботи співробітників та бенефіціарів під час повітряних тривог; пошкодження майна; плінність кадрів; відсутність достатньої кількості фахівців та тривалий пошук вузьких спеціалістів (юриста, психолога, соціального працівника, кризового консультанта); надмірне навантаження на одного працівника; велика кількість

бенефіціарів; тривале очікування нарахування коштів від донорів для реалізації програм допомоги; відсутність державної складової у фінансуванні проєктів організації й соціального замовлення на соціальні послуги, які надають організації; відсутність технічного обладнання тощо.

Проведений авторкою аналіз є лише однією зі спроб узагальнити основні тенденції та напрямки роботи організацій «третього сектору» в умовах воєнного часу і, звичайно, не є вичерпним. Одним з перспективних напрямів дослідження може стати вивчення співпраці організацій «третього сектору» з соціально відповідальним бізнесом щодо спільних соціальних проєктів.

Список використаної літератури:

1. Аналітичний звіт фонду «Щаслива дитина» за 2022 рік. URL: <https://deti.zp.ua/a.php?n=900238#2> (дата звернення: 10.11.2022).
2. Багатоцільова грошова допомога для населення, яке постраждало від воєнних дій від УВКБ ООН. URL: <https://www.unhcr.org/ua/43231-unhcr-is-launching-a-cash-assistance-programme-for-idps-ua.html> (дата звернення: 10.11.2022).
3. Гуманітарна ситуація. Звіт № 24 від ЮНІСЕФ. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/29831/file/Ukraine-Humanitarian-SitRep-December-2022+.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
4. Довіра до держави: як зберегти національну єдність заради перемоги. URL: <https://dif.org.ua/article/dovira-do-derzhavi-yak-zberegiti-natsionalnu-ednist-zaradi-peremogi> (дата звернення: 12.11.2022).
5. Кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні досягла 7,1 млн. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/kilkist-vnutrishno-peremishchenikh-osib-v-ukrajini-dosjahla-7-1-miljona-on.html> (дата звернення: 12.11.2022).
6. Кравчук В. М. Громадські організації і держава: взаємовідносини в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти) : монографія. Тернопіль : Терно-граф, 2011. 260 с.
7. Майже 1 млрд доларів зібрали найбільші фонди країни. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/donats-2022> (дата звернення: 10.11.2022).
8. Надзвичайна ситуація в Україні. Тижневий огляд діяльності УВКБ ООН. URL: https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2022/11/UKR_UNHCR-Ukraine-Weekly-Update_16-November-2022.pdf (дата звернення: 19.11.2022).
9. Програма грошової допомоги від ЮНІСЕФ Спільно. URL: <https://register.unicef.org/> (дата звернення: 10.11.2022).
10. Результати роботи програми Cash Assistance за 2022 рік. URL: <https://sos-ukraine.org/novyny/rezultaty-roboty-programy-cash-assistance-za-2022-rik/> (дата звернення: 10.11.2022).
11. Самопочуття українців під час війни: емоції, очікування, особистий досвід – опитування у західних та центральних регіонах : звіт за результатами дослідження. Київ, 2022. URL: <https://dif.org.ua/article/samopochuttya-ukraintsiv-pid-chas-viyni-emotsii-ochikuvannya-osobistiy-dosvid-opituvannya-u-zakhidnih-ta-tsentralnikh-regionakh> (дата звернення: 12.11.2022).
12. Соціальні права в Україні під час війни : звіт про оцінку потреб / Моніка Смуш-Кулеша, Алла Федорова, Богдан Мойса. Рада Європи, 2022. 64 с.
13. Статистичний щорічник України за 2021 рік / за ред. І. Є. Вернера. Київ : Державна служба статистики України, 2022. 447 с.
14. Третій сектор в Україні: проблеми становлення / М. Ф. Шевченко, В. А. Головенько, Ю. М. Галустьян та ін. Київ, 2001. 170 с.
15. Україна у цифрах 2021: статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2022. 48 с.
16. Умови надання грошової допомоги від міжнародних організацій. URL: <https://aid.edopomoga.gov.ua/terms> (дата звернення: 10.11.2022).

17. Усаченко Л. М. Теоретико-методологічні засади розвитку взаємовідносин органів державної влади з неурядовими організаціями : монографія. Хмельницький : ХУУП, 2008. 343 с.
18. 1k Project. URL: <https://www.facebook.com/1kprojectorg> (дата звернення: 10.11.2022).

Стаття надійшла до редакції 02.12.2022.

Стаття рекомендована до друку 14.12.2022.

Vitkovska Inna

Senior Lecture Higher Education Institution
of Sociology of Management and Social Work Department,
V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine,
e-mail: i.vitkovskaja@karazin.ua,
<https://orcid.org/0000-0001-5624-4301>.

MAIN AREAS OF THE WORK OF «THIRD SECTOR» ORGANIZATIONS UNDER THE CONDITIONS OF THE MARTIAL LAW

The article is devoted to the analysis of the main areas of work of «third sector» organizations in the conditions of martial law in Ukraine and the determination of the problems they face in their activities.

Based on the secondary analysis of statistical data, it was found that the number of non-governmental and charitable organizations in Ukraine is growing year by year, which is one of the signs of the development of civil society. During 2022, 96,500 non-governmental and 19,112 charitable organizations were registered in Ukraine.

The author's analysis of the websites of non-governmental and charitable organizations and the results of sociological research allowed us to conclude that the main trends and areas of work of «third sector» organizations include: an increase in the number of non-governmental, charitable organizations, fundraising platforms and volunteer headquarters, which are focused on helping the army, internally displaced persons, centers for displaced persons and victims of war, payment of monetary aid and assistance with evacuation to safe places in Ukraine or abroad; increase in financing of non-governmental and charitable organizations at the expense of international donor organizations; mass spread of voluntary and charitable practices among the population of Ukraine and the growth of trust in the activities of «third sector» organizations.

Based on the analysis of in-depth interviews with the heads of non-governmental and charitable organizations of the Kharkiv, Sumy, Poltava and Donetsk regions, which were conducted within the framework of the research topic of the Sociology of Management and Social Work Department «Actual trends in the management of social services» in November 2022, we can conclude that the most urgent problems of these organizations in the conditions of martial law are continuation of military operations; creation of safe working conditions for employees and beneficiaries during air alarms; property damage; personnel turnover; lack of a sufficient number of specialists and a long search for narrow specialists (lawyer, psychologist, social worker, crisis consultant); excessive load on one employee; many beneficiaries; a long wait for the collection of funds from donors for the implementation of aid programs; absence of a state component in the financing of the organization's projects and the social order for social services provided by the organization; lack of technical equipment, etc.

Keywords: *charitable organizations, internally displaced persons, martial law, volunteers, non-governmental organizations, social work, social services.*

References:

1. Analytical report of the «Happy Child» fund for 2022. Retrieved from <https://deti.zp.ua/a.php?n=900238#2> [in Ukrainian].
2. Multi-purpose monetary aid for the population affected by military operations from UNHCR. Retrieved from <https://www.unhcr.org/ua/43231-unhcr-is-launching-a-cash-assistance-programme-for-idps-ua.html> [in Ukrainian].
3. Humanitarian situation. Report № 24 from UNICEF. Retrieved from <https://www.unicef.org/ukraine/media/29831/file/Ukraine-Humanitarian-SitRep-December-2022+.pdf> [in Ukrainian].

4. Confidence in the state: how to preserve national unity for the sake of victory. Retrieved from <https://dif.org.ua/article/dovira-do-derzhavi-yak-zberegti-natsionalnu-ednist-zaradi-peremogi> [in Ukrainian].
5. The number of internally displaced persons in Ukraine reached 7.1 million. Retrieved from <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/kilkist-vnutrishno-peremishchenikh-osib-v-ukrajini-dosjahla-7-1-miljona-oon.html> [in Ukrainian].
6. Kravchuk, V. M. (2011). *Public organizations and the state: mutual relations in the conditions of the formation of civil society in Ukraine (theoretical and legal aspects): monograph*. Ternopil, Terno-graf [in Ukrainian].
7. The largest funds of the country collected almost 1 billion dollars. Retrieved from <https://opendatabot.ua/analytics/donats-2022> [in Ukrainian].
8. Emergency situation in Ukraine. Weekly overview of UNHCR. Retrieved from https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2022/11/UKR_UNHCR-Ukraine-Weekly-Update_16-November-2022.pdf [in Ukrainian].
9. Program of cash assistance from UNICEF Jointly. Retrieved from <https://register.unicef.org/> [in Ukrainian].
10. Results of the Cash Assistance program for 2022. Retrieved from <https://sos-ukraine.org/novyny/rezultaty-roboty-programy-cash-assistance-za-2022-rik/> [in Ukrainian].
11. *Self-feeling of Ukrainians during the war: emotions, expectations, personal experience - survey in the western and central regions* (2022). Kyiv. Retrieved from <https://dif.org.ua/article/samopochuttya-ukraintsiv-pid-chas-viyni-emotsii-ochikuvannya-osobistiy-dosvid-opituvannya-u-zakhidnikh-ta-tsentralnikh-regionakh> [in Ukrainian].
12. Smush-Kulesha, M., Fedorova, A., Moysa, B. (Ed.). (2022). *Social rights in Ukraine during the war: a needs assessment report*. Council of Europe [in Ukrainian].
13. Werner, I. E. (Ed.). (2022). *Statistical yearbook of Ukraine for 2021*. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian].
14. Shevchenko, M. F., Golovenko, V. A., Galustyan, Yu. M. (2001). *The third sector in Ukraine: problems of formation*. Kyiv [in Ukrainian].
15. *Ukraine in numbers 2021: statistical collection*. (2022). Kyiv: State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian].
16. Conditions for providing monetary assistance from international organizations. Retrieved from <https://aid.edopomoga.gov.ua/terms> [in Ukrainian].
17. Usachenko, L. M. (2008). *Theoretical and methodological foundations of the development of relations between state authorities and non-governmental organizations: monograph*. Khmelnitskyi: HUUP [in Ukrainian].
18. 1k Project. Retrieved from <https://www.facebook.com/1kprojectorg> [in Ukrainian].

The article was received by the editors 02.12.2022.

The article is recommended for printing 14.12.2022.